

Leo Trotskij: Jagodas roll¹

(7 mars 1938)

Det kanske mest fantastiska i raden av juridiska gyckelspel i Moskva är att Henry G Jagoda, som under många år var GPU:s ledare, är inbegripen som "konspiratör" i det trotskij-bucharinska centrumet. Man kunde vänta sig vad som helst, men inte det.

Innan Stalin lyckades göra den hatade Jagoda, sin mest lojala handgångna man, till chef för GPU tvingades han till långvariga manövrar i politbyrån. Sedan 1923 hade kampen mot oppositionens olika fraktioner samlats i Jagodas händer. Han var inte bara i hemlighet den som genomförde alla förfälskningar och komplotter, utan också den som organiserade de första avrättningarna av oppositionella 1929: Blumkin, Silov och Rabinovitj.

På *Oppositionsbulletinens* sidor, som redigerades av den bortgångna Leon Sedov i Paris, återges Jagodas namn gång på gång med samma hätska indignation som de revolutionära tidningarna en gång återgav namnet på chefen för den tsaristiska Ochranan, Zubarov.²

Hand i hand med åklagare Andrej Vysjinskij förberedde Jagoda de sensationella rättegångarna efter mordet på Sergej M Kirov, inklusive rättegången mot Gregorij Zinovjev och Leon Kamenev i augusti 1936. Systematiska hårslitande bekännelser kommer att gå till historien som en av Henry Jagodas uppfinningar. Om någon skulle säga att Joseph Goebbels var agent för påven Pius, så skulle det låta betydligt mindre absurt än påståendet att Jagoda är agent för Trotskij.

Men faktum är att Jagoda inte kunde fungera som arkitekt för det nya juridiska byggnadsverket, utan han behövdes som material. Den hemliga polisens allsmåttiga chefs öde övervägdes och avgjordes där alla sådana frågor beslutas: i Stalins privata arbetsrum. Man bestämde att Jagoda skulle få en speciell plats under rättegången, som en bonde i ett schackparti. Men ett problem återstod, att tvinga honom att godta den roll han hade tilldelats. Men det var den minsta svårigheten.

Under de första månaderna efter Jagodas arrestering hördes inte ens en viskning om att han var delaktig i marskalk Michail N Tuchatjevskijs, trotskisternas och högerns sammansvärjning. Varken Jagoda eller den allmänna opinionen var mogen för en sådan utveckling, och det var inte säkert att Vysjinskij skulle kunna visa upp sin nya klient för publiken.

De första anklagelserna mot Jagoda som spreds av den sovjetiska och världspressen var: utsvävande levnadssätt, förskingring, vilda orgier. Var anklagelserna sanna? Vad gäller Jagoda är man berättigad att helt och fullt anse det för möjligt. I egenskap av karriärist, cyniker och småpåve var hans personliga liv förvisso inget dygdemönster. Bilden kan kompletteras med tillägget, att om han lät sina sedeslösa instinkter leda in honom på brottets bana, så var det bara därför att han var övertygad om att han var fullständigt straffri. Kort sagt var hans livsstil under lång tid välkänd för alla i Moskva, inklusive för Stalin.

I själva verket samlar Stalin med vetenskaplig noggrannhet ihop all information som ifrågasätter de höga sovjetiska ämbetsmännens privata liv, och dessa uppgifter ligger till grund för ett speciellt arkiv som avslöjas bit för bit, beroende på de politiska behoven. Tiden var inne för att knäcka Jagodas moraliska virke. Det gjordes med hjälp av skandalösa avslöjanden om hans privata liv.

Efter dessa kroppsslag fick GPU:s före detta chef under flera månader överväga följande alternativ - att bli skjuten som förskingrare av regeringsmedel eller möjligen rädda livet som påstådd konspiratör. Jagoda gjorde sitt val och hamnade bland de 21 åtalade. Och till sist fick världen höra att

1 Ur *New York Times*, 8 mars 1938, där artikeln hade titeln "Trotskij anklagar Stalin för mord".

2 **Ochranan** var tsarens hemliga polis.

Jagoda bara sköt trotskister för att "dölja" sina verkliga känslor. Egentligen var han deras allierade och agent.

Men för vem och varför behövde man komplettera det redan så förvirrade juridiska hopkoket med en så otrolig och komprometterande förveckling? Att Jagodas namn finns bland de svarande är så fantastiskt att det inte går att förklara bort med allmänna fraser. Det måste finnas en så övergripande, direkt och akut orsak att Stalin inte kunde låta bli att förvandla sin främsta agent till agent för Trotskij. Denna orsak avslöjar nu Jagoda själv.

Enligt hans egna ord (vid sammanträdet 5 mars) hade han beordrat sina underlydande i Leningrad, givetvis "på order från Trotskij", att inte förhindra terroristaktionen mot Kirov. När en sådan order kommer från GPU:s chef så är det liktydigt med att säga att man ska organisera mordet på Kirov.

Det mest naturliga antagandet är att Jagoda tog på sig skulden för ett brott som han inte hade något med att göra. Så varför och för vem krävdes det ett ärligt eller falskt erkännande från GPU:s före detta chef?

Låt oss kort påminna oss de viktigaste fakta. Kirov dödades 1 december 1934, av den då okände Leonid Nikolajev. Rättegången mot mördaren och hans påstådda medbrottslingar hölls bakom lyckta dörrar. Alla fjorton svarande blev skjutna. I domstolsutslaget, som delvis publicerades i sovjetisk press, fick vi höra att en lettisk konsul, George Bissenieks,³ gav Nikolajev 5.000 rubel som betalning för terroristaktionen, och i utbyte krävde någon sorts "brev från Trotskij".

30 december 1934 slog jag i pressen med bestämdhet fast att Bissenieks var en av Jagodas agenter (*Bulletin Opozitsij*, 19 januari 1935). Varken då eller nu hävdade jag att GPU verkligen tänkte mörda Kirov. Syftet var att förbereda en "sammansvärjning" som berörde oppositionen och mig, och i sista minuten avslöja ett mordförsök. Inom mindre än en månad blev denna hypotes bekräftad från officiellt håll.

Militärdomstolen dömde 23 januari 1935 tolv ansvariga GPU-tjänstemän i Leningrad, under ledning av sin chef Medved,⁴ till fängelsestraff på mellan två och tio år. Den exakta ordalydelsen i domen löd så här: "De hade information om attentatsförberedelserna mot Kirov... men visade prov på... brottsligt slarv(!)... och lyckades inte vidta de nödvändiga åtgärderna."

Det går inte att önska sig större öppenhet. "Brottsligt slarv" betyder varken mer eller mindre än att GPU direkt deltog i mordet på Kirov. Och med Bissenieks' roll i åtanke blir det ännu mer uppenbart att Nikolajev bara var ett verktyg i händerna på officiella provokatörer. Men verktyget visade sig vara självsvåldigt. Av personliga skäl tog Nikolajev sitt arbete på allvar, utnyttjade det lovande tillfället och sköt Kirov innan Jagoda lyckades få tag på ett "brev från Trotskij".

Den enda anledningen till att man kände sig tvungna att publicera upplysningar om att tolv ansvariga GPU-agenter på förhand kände till komplotten att mörda Kirov, var att mycket höga ämbetsmän till varje pris måste skaffa sig alibin.

Omständigheterna kring mordet på Kirov ledde med nödvändighet till tissel och tassel bland folk i de högsta regeringskretsarna om att "ledaren", i sin kamp mot oppositionen, började leka med sina närmaste medarbetares huvuden. Inte en enda välinformerad person betvivlade att Medved, chefen för GPU i Leningrad, varje dag hade rapporterat till Jagoda om hur operationen framskred, precis som Jagoda hade rapporterat till Stalin och fått order från honom.

Det enda sättet att tysta ner dessa ytterst farliga rykten var att offra de personer i Leningrad som hade genomfört den av Moskva uttänkta planen.

3 I slutet av 1934 utvisades den lettiska generalkonsuln **George Bissenieks** från Sovjetunionen. Den lettiska regeringen fortsatte att insistera på att han inte hade något att göra med mordet på Kirov.

4 **Filip Medved** (död 1937) var chef för GPU i Leningrad. Han och de övriga hemliga poliserna fick lindriga fängelsestraff för att de hade misslyckats att skydda Kirov, men 1937 blev alla skjutna.

26 januari 1935 skrev jag: "*Utan Stalins direkta godkännande - mer exakt, utan hans initiativ - skulle varken Jagoda eller Medved ha bestämt sig för att iscensätta ett så riskabelt företag*" ("*Gradvis faller allt på plats*", i *Writings 34-35*).

Kirovs död blev startpunkten för en systematisk utrotning av den gamla bolsjevikgenerationen. Men ju fler rättegångar GPU arrangerade runt Kirovs lik, ju mer högljutt funderade alla på frågan: vem tjänar på allt detta? Ett av Stalins uppenbara och framträdande politiska mål är att utrota det gamla gardet. Ledarna i Moskva tvivlade inte för ett ögonblick på att Jagoda inte kunde agera utan order från Stalin.

Misstankarna spred sig till allt större kretsar, och övergick i visshet. Det blev helt nödvändigt för Stalin att ta avstånd från Jagoda, att gräva ett djupt dike mellan sig själv och Jagoda, och om nödvändigt kasta Jagodas lik där.

Vi kan bekräfta vår slutsats med hjälp av dussintals ytterligare fakta, citat och faktorer (som nu finns i Dewey-kommissionens arkiv). Mordet på Kirov var bara biprodukt till ett hopkok som Stalin och Jagoda blandade till för att anklaga oppositionens ledare för terrorism.

För att dölja detta samarbete försökte Stalin först överlämna bara sina andrahandsagenter (Medved och andra) till den allmänna opinionen, men högen av avslöjanden och den inre logiken hos fakta tvingade till sist Stalin att offra sin viktigaste medarbetare

På så sätt går det att förstå den nuvarande rättegångens allra svåraste gåta: vittnesmålet från GPU:s tidigare ledare att han deltog i mordet på Kirov "på order från Trotskij". Var och en som förstår detta, rättegångens allra mest dolda motiv, kan utan problem förstå även resten.